

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 658.1:339.37

СВІТОВИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ ЯК ОБ'ЄКТА МОНІТОРИНГУ НА ТОРГОВЕЛЬНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

© 2014 **АНДРОСОВА Т. В., КРУГЛОВА О. А., КОЗУБ В. О.**

УДК 658.1:339.37

Андросова Т. В., Круглова О. А., Козуб В. О.

Світовий та вітчизняний досвід визначення фінансового результату як об'єкта моніторингу на торговельному підприємстві

Метою даної статті є подання результатів дослідження щодо сутності, особливостей розрахунку та напрямів управління фінансовими результатами діяльності підприємства торгівлі. Подано сутність фінансових результатів підприємства як результат бухгалтерської оцінки результатів діяльності підприємства, що відображає різницю між відповідними доходами та витратами поточної діяльності підприємства згідно з нормативними положеннями системи обліку. Здійснено порівняння прибутку та фінансових результатів з огляду характеру та моделі оцінки, а також ступеня ідентифікації елементів, що ураховують під час визначення прибутку та фінансових результатів. Наведено особливості визначення фінансових результатів за різних систем обліку та відображення у звітності. Представлено види фінансових результатів підприємства торгівлі з урахуванням послідовності їх формування та інтересів зацікавлених сторін. Як об'єкт моніторингу виділено такі види фінансових результатів, як валовий прибуток (збиток), фінансовий результат від реалізації, іншої операційної діяльності, операційної діяльності, EBITDA, NOPAT, фінансовий результат від інвестиційної, фінансової, іншої звичайної, інших видів звичайної діяльності, фінансовий результат до оподаткування, чистий фінансовий результат, капіталізований прибуток.

Ключові слова: моніторинг, прибуток, фінансовий результат, торговельне підприємство

Табл.: 3. **Бібл.:** 13.

Андросова Тетяна Василівна – кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри, кафедра міжнародної економіки, Харківський державний університет харчування та торгівлі (вул. Клочківська, 333, Харків, 61051, Україна)

Email: barhatova_nataly@mail.ru

Круглова Олена Анатолівна – кандидат економічних наук, доцент, професор, кафедра прикладної економіки та інформаційних систем, Харківський державний університет харчування та торгівлі (вул. Клочківська, 333, Харків, 61051, Україна)

Email: helena767@mail.ru

Козуб Вікторія Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра міжнародної економіки, Харківський державний університет харчування та торгівлі (вул. Клочківська, 333, Харків, 61051, Україна)

Email: kozub.viktoria@mail.ru

УДК 658.1:339.37

UDC 658.1:339.37

Андросова Т. В., Круглова Е. А., Козуб В. А. Мировой и отечественный опыт определения финансового результата как объекта мониторинга на торговом предприятии

Целью данной статьи является представление результатов исследования сущности, особенностей расчета и направлений управления финансовыми результатами деятельности торгового предприятия. Представлена суть финансовых результатов предприятия как результат бухгалтерской оценки результатов деятельности предприятия, отражающий разницу между соответствующими доходами и расходами текущей деятельности предприятия в соответствии с нормативными документами системы учета. Проведено сравнение прибыли и финансовых результатов с учетом характера и модели оценки, а также степени идентификации элементов, которые учитываются при определении прибыли и финансовых результатов. Приведены особенности определения финансовых результатов при различных системах учета и отражения в отчетности. Представлены виды финансовых результатов предприятия торговли с учетом последовательности их формирования и интересов заинтересованных сторон. Как объект мониторинга выделены следующие виды финансовых результатов: валовая прибыль (убыток), финансовый результат от реализации, прочей операционной деятельности, операционной деятельности, EBITDA, NOPAT, финансовый результат от инвестиционной, финансовой, другой обычной, других видов обычной

Androsova T. V., Kruglova Ye. A., Kozub V. A. International and Domestic Experience of Defining a Financial Result as an Object of Monitoring in a Trade Enterprise

The purpose of this article is to present the results of examination of the essence, characteristics of calculating and directions for control of the financial performance of a commercial enterprise. The essence of the financial results of the company as a result of the financial evaluation of the company was shown, representing the difference between the revenues and expenditures of the current activities of the company in accordance with the regulations of the accounting system. A comparison of the profit and financial performance was made, taking into account the nature and valuation models, as well as the degree of identification of elements that are taken into account in determining the income and financial results. The features of the definition of financial results under different accounting systems and reporting were given. The views of financial results of an outlet with the sequence of their formation and the interests of stakeholders were shown. As objects for monitoring the following types of financial results were outlined: gross profit (loss), the financial result from the sale, other operating revenues, operating activities, EBITDA, NOPAT, the financial result of the investment, financial, other conventional and other types of ordinary operations, the financial result before tax, the net financial result, the capitalized earnings.

деятельности, финансовый результат до налогообложения, чистый финансовый результат, капитализированная прибыль.

Ключевые слова: мониторинг, прибыль, финансовый результат, торговое предприятие

Табл.: 3. Библ.: 13.

Андросова Татьяна Васильевна – кандидат экономических наук, профессор, заведующий кафедрой, кафедра международной экономики, Харьковский государственный университет питания и торговли (ул. Клочковская, 333, Харьков, 61051, Украина)

Email: barhatova_nataly@mail.ru

Круглова Елена Анатольевна – кандидат экономических наук, доцент, профессор, кафедра прикладной экономики и информационных систем, Харьковский государственный университет питания и торговли (ул. Клочковская, 333, Харьков, 61051, Украина)

Email: helena767@mail.ru

Козуб Виктория Александровна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра международной экономики, Харьковский государственный университет питания и торговли (ул. Клочковская, 333, Харьков, 61051, Украина)

Email: kozub.viktoria@mail.ru

Keywords: monitoring, revenue, result, and trade company

Tabl.: 3. **Bibl.:** 13.

Androsova Tetiana V. – Candidate of Sciences (Economics), Professor, Head of the Department, Department of International Economics, Kharkiv State University of Food Technology and Trade (vul. Klochkivska, 333, Kharkiv, 61051, Ukraine)

Email: barhatova_nataly@mail.ru

Kruglova Yelena A. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Professor, Department of Applied Economics and Information Systems, Kharkiv State University of Food Technology and Trade (vul. Klochkivska, 333, Kharkiv, 61051, Ukraine)

Email: helena767@mail.ru

Kozub Viktoriia A. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of International Economics, Kharkiv State University of Food Technology and Trade (vul. Klochkivska, 333, Kharkiv, 61051, Ukraine)

Email: kozub.viktoria@mail.ru

Вступ. Моніторинг, як процес спостереження за визначеним об'єктом та як компонента загальної системи управління, може бути поданий через ланцюг «об'єкт – суб'єкт – інструмент моніторингу». У поданому ланцюгу об'єкт та суб'єкт є визначальними для використання відповідного інструменту, спостереження за об'єктом здійснює суб'єкт. Проте суб'єкт використовує відповідні інструменти моніторингу, враховуючи особливості об'єкта, зокрема сутнісні характеристики та компонентний склад. В дослідженні акцентуємо увагу на такому об'єкті моніторингу як «фінансові результати діяльності підприємства», а саме з'ясуємо суть даного поняття та визначимо особливості розрахунку.

Поняття «фінансовий результат підприємства» має неоднозначне трактування в економічній літературі та досить часто ототожнюється з прибутком. Така ситуація зумовлена різними цільовими настановами дослідження, змістовним наповненням понять «доходи» та «витрати» та особливостями їх визначення за різних систем обліку та завдань управління.

Основні сутнісні характеристики прибутку надає економічна теорія. Як відзначено у праці [1] «...прибуток – складна економічна категорія, в основі якої лежать ціннісно-вартісні відносини між суб'єктами господарювання (власниками факторів виробництва) з приводу створення, перерозподілу та присвоєння економічних благ, створених у результаті виробничо-фінансових процесів» [1, с. 11]. З розвитком економічної думки змінювались уявлення про прибуток та джерела його походження. Згідно з існуючими підходами прибуток є результатом ринкової нерівноваги або проявом монопольної влади, винагородою за використання капіталу та інших факторів виробництва, результатом підприємницької активності, перетвореною формою додаткової вартості, результатом інновацій, винагородою за ризик. Знання економічної природи прибутку дозволяє зрозуміти його характеристики. Як основні з них визначаються такі: визначення прибутку як частини доходу підприємства, що звільнена від відповідних витрат, вар-

тнісний характер, результат реалізації прав власності підприємця на капітал, результат підприємницької діяльності [1 – 6]. Найбільш суттєві характеристики прибутку поєднані у визначенні, що надано І. О. Бланком: «Прибуток являє собою виражений у грошовій формі чистий дохід підприємця на вкладений капітал, що характеризує його винагороду за ризик здійснення підприємницької діяльності, що являє собою різницю між сукупним доходом та сукупними витратами у процесі здійснення цієї діяльності» [5, с. 15].

Щодо сутності поняття «фінансові результати», то у літературі його подають як підсумковий результат діяльності підприємства, наведений у формі прибутку (збитку), а також як приріст капіталу внаслідок діяльності у звітному періоді. У визначенні сутності фінансових результатів ми дотримуємось позиції, що подана у праці [1], згідно з якою «фінансові результати являють собою бухгалтерську оцінку різниці між поточними доходами ... та витратами ... відповідно до нормативної бази складання фінансової звітності» [1, с. 25]. Отже, використання понять «прибуток» та «фінансовий результат» як синонімів є некоректним.

Незважаючи на семантичну схожість, прибуток та фінансові результати різняться за характером оцінки. Зокрема, з огляду наявності різних підходів до визначення прибутку сама оцінка його є суб'єктивною та залежить від дотримання відповідних теоретичних засад. Визначення фінансових результатів носить об'єктивний характер та ґрунтується на діючих національних стандартах обліку.

Щодо формалізованої моделі визначення прибутку та фінансових результатів відзначимо, що в узагальненому вигляді прибуток розглядається як функція доходів та витрат та визначається як різниця між ними. Щодо фінансових результатів, то з огляду міжнародної та вітчизняної практики, під час їх визначення використовують два методи, а саме: метод «витрати-випуск», а також «балансовий» метод. Визначення фінансового результату за методом «витрати-випуск», як і під час визначення прибутку, передбачає співставлення відповідних доходів та витрат із наступним їх коригуванням на суму зміни залишків запасів

та незавершеного виробництва. Суть балансового методу – визначення фінансового результату на підставі зміни величини чистих активів або власного капіталу впродовж звітного періоду. Наявність двох методів визначення фінансового результату ґрунтується на базових положеннях теорії балансу, зокрема наявності його статичної та динамічної моделей. В основі балансового методу визначення фінансового результату лежить статична модель балансу, а саме положення, що «бухгалтерський баланс має завдання огляду і констатації майнового стану підприємства на конкретний момент часу, і, одночасно шляхом порівняння балансів за різні моменти часу, повинен бути засобом оцінки результатів діяльності підприємства за періоди між складанням балансу» [6, с. 26]. За динамічного підходу фінансовий результат визначається як різниця між виручкою і витратами від реалізації, при цьому зміни у вартості майна не слід враховувати [6, с. 26]. В Україні балансовий метод поширення не набув, а порядок визначення фінансового результату ґрунтується на динамічній моделі. Проте науковці відзначають, що алгоритм визначення фінансового результату за динамічного підходу не такий однозначний та прозорий, оскільки величина результату значно залежить від методичних аспектів обліку окремих видів активів (зокрема запасів), визначення амортизації, розподілу непрямих витрат [6, с. 27; 2, с. 114].

Відмінності між прибутком та фінансовими результатами зумовлені різним складом доходів та витрат, що використовують під час розрахунків, а також різним ступенем ідентифікації елементів, що їх формують. Зокрема складові, від яких залежить прибуток, не завжди можуть бути чітко ідентифіковані, особливо під час визначення економічного або нормального прибутку. На відміну від прибутку, складові фінансових результатів чітко ідентифікуються, ведеться їх облік, для їх визначення на рівні кожного суб'єкта господарювання існує база об'єктивних даних.

Наступне дискусійне питання пов'язане з особливостями формування фінансових результатів. Зокрема, у праці [1] зазначено, що «фінансові результати... являють комплекс (систему) взаємозалежних стандартизованих показників, що формуються поетапно, як різниця між доходами та відповідними їм витратами за видами діяльності» [1, с. 35]. Погоджуючись із цим положенням, відзначимо, що вказане визначення фінансових результатів за видами діяльності відображає українські стандарти формування фінансових результатів. Разом із тим, фінансові результати можуть бути визначені й у інший спосіб. В Україні під час визначення фінансового результату дотримуються моделі «витрати-випуск» та розраховують фінансові результати за порівняння відповідних доходів та витрат. Проте, сама модель «витрати-випуск» має два основні варіанти визначення фінансових результатів, а саме за урахування характеру витрат, або витрат за функціями. Використання різних підходів до виділення витрат (за характером, або за функціями) дозволяє отримати різні показники фінансових результатів. За урахування характеру витрати у звітності подаються за елементами (амортизація, транспортні витрати, придбання матеріалів тощо). За дотримання «функції витрат» витрати подаються відповідно до їх функцій, зокрема виділяються собівартість реалізації, витрати на збут,

адміністративні витрати. Згідно з МСБО1 у господарській діяльності може бути використаний як перший, так і другий метод відображення фінансових результатів. Вимогою є лише достовірність та доречність застосування кожного з поданих способів представлення фінансових результатів у практичній діяльності [7].

Розглянемо визначення та відображення фінансових результатів з урахуванням діючих національних положень обліку фінансових результатів у звітності підприємств в Україні. Форма фінансової звітності, а отже і види фінансових результатів, що у ній відображені, значною мірою залежать від форми власності підприємства та його розміру. На поточний момент фінансові результати підприємств знаходять відображення у наступних формах фінансової звітності (табл. 1).

У результаті можна зробити висновок, що під час подання інформації щодо фінансових результатів використовують як перший, так і другий підходи до їх формування. З урахуванням характеру витрат фінансові результати обчислюють суб'єкти малого підприємництва. Зокрема, згідно з формою №2-м та №2-мс послідовно визначаються доходи та витрати підприємства, за результатами співвіднесення яких розраховують фінансовий результат до оподаткування та, урахувавши податок на прибуток, чистий прибуток (збиток). За урахуванням функцій витрат представлено формування фінансових результатів для всіх інших юридичних осіб. Звернемо увагу на формування фінансових результатів у підприємствах недержавного сектора.

Окрім фінансової звітності фінансові результати, як сукупність показників, що відображають результат співвідношення доходів та витрат, представлено і в інших документах нормативного характеру [8 – 11]. В узагальненому вигляді види фінансових результатів, що подаються у фінансовій звітності за НП(С)БО 1, НП(С)БО 2, за інструкцією № 291 та Податковим Кодексом, наведено у табл. 2.

Як система показників фінансові результати становлять інтерес для численних зацікавлених осіб, а саме: власників, менеджерів та робітників підприємства, постачальників, фінансових установ, держави. Їх зацікавленість зумовлена участю (прямо або опосередковано) кожної з груп у діяльності підприємства. Зокрема, участь власників (одноосібні власники, пайщики, акціонери) опосередковується через вкладення їх власних коштів, менеджерів (топ-менеджери, менеджери середньої ланки) та робітників – застосування своїх знань, здібностей та навичок у діяльності підприємства, постачальників – надання сировинних та товарних ресурсів, фінансових установ – надання у тимчасове використання фінансових ресурсів, держави – забезпечення правових засад господарювання.

Ураховуючи зазначене, фінансові результати підприємства можуть бути подано у розширеному вигляді, а саме, за поданням фінансових результатів: а) згідно з формою фінансової звітності та б) з додатковими, що отримані за співвідношення відповідних доходів та витрат.

Розширення переліку фінансових показників за використання фактичної інформації про доходи та витрати підприємства не є новим та у повній мірі відповідає загаль-

Перелік форм фінансової звітності для визначення фінансових результатів підприємств*

№ з/п	Назва форми	Примітка
<i>Для юридичних осіб усіх форм власності (крім банків та бюджетних установ), які зобов'язані подавати фінансову звітність згідно із законодавством</i>		
1	Форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»	Додаток 1 до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»
2	Форма № 2-к «Консолідований звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»	Додаток 2 до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»
<i>Для суб'єктів малого підприємництва</i>		
1	Форма № 2-м «Звіт про фінансові результати	Додаток 1 до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва»
2	Форма № 2-м (з додатковими рядками) «Звіт про фінансові результати	Додаток 1 до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва»
3	Форма № 2-мс «Звіт про фінансові результати»	Додаток 2 до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва»
<i>Фінансова звітність у державному секторі</i>		
1	Форма 2-дс «Звіт про фінансові результати»	Додаток 2 до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності»
2	Форма №2-кдс «Консолідований звіт про фінансові результати»	Додаток 2 до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 102 «Консолідована фінансова звітність»

Примітка: * розроблено за [8; 9].

Таблиця 2

Види фінансових результатів підприємства за діючих положень щодо їх обліку та надання у фінансовій звітності*

Види фінансових результатів підприємства			
за формами звітності		за Інструкцією № 291	за Податковим Кодексом України
ф. № 2, ф. № 2-к	ф. № 2-м, ф. № 2-м (з додатковими рядками), ф. № 2-мс		
валовий прибуток (збиток)	–	–	–
фінансовий результат від операційної діяльності (прибуток/збиток)	–	результат операційної діяльності	–
–	–	результат фінансових операцій	–
–	–	результат від іншої звичайної діяльності	–
–	–	результат надзвичайних подій	–
фінансовий результат до оподаткування (прибуток/збиток)	фінансовий результат до оподаткування	–	прибуток із джерелом походження з України та за її межами
		–	дохід (прибуток) нерезидента, що підлягає оподаткуванню, з джерелом походження з України
прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	–	–	–
чистий фінансовий результат (прибуток, збиток)	чистий прибуток (збиток)	–	–

Примітка: * розроблено за [8 – 11].

ним принципам подання інформації. Перелік показників фінансових результатів у розширеному вигляді наведено у працях [1 – 6; 13] та ін.

В узагальненому вигляді розширений перелік показників фінансових результатів, що може бути визначений за

даними фінансової звітності з огляду інтересів зацікавлених сторін, подано у табл. 3.

За форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» початковим показником для визначення фінансових результатів у подальшому є чистий дохід.

Таблиця 3

Види фінансових результатів з урахуванням послідовності формування та інтересів зацікавлених сторін

Фінансовий результат	Методика розрахунку	Позначки	Група зацікавлених осіб
1	2	3	4
Валовий (прибуток/збиток) (ВП(З))	$ВП(З) = ЧД - С$	ЧД – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); С – собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	менеджери, робітники підприємства, кредитори
Фінансовий результат від реалізації (ФР _р)*	$ФР_p = ВП(З) - АВ - В_з$	АВ – адміністративні витрати; В _з – витрати на збут	менеджери підприємства, кредитори
Фінансовий результат від іншої операційної діяльності (ФР _{ін.оп.})*	$ФР_{ін.оп.} = Д_{ін.оп.} - В_{ін.оп.}$	Д _{ін.оп.} – інші операційні доходи;	менеджери підприємства
Фінансовий результат від операційної діяльності (прибуток/збиток) (ФР _{оп.})	$ФР_{оп.} = ВП(З) + Д_{ін.оп.} - АВ - В_з + В_{ін.оп.}$	В _{ін.оп.} – інші операційні витрати	менеджери підприємства, кредитори
Фінансовий результат від операційної діяльності до сплати відсотків, податків, вирахування амортизації (ЕВІТДА)*	$ЕВІТДА = ФР_{оп.} + В_a$ $ЕВІТДА = ВП(З) + Д_{ін.оп.} - АВ - В_з + В_{ін.оп.} + В_a$	В _а – амортизація основних засобів та нематеріальних активів	менеджери, інвестори
Фінансовий результат від операційної діяльності після сплати податків (НОРАТ)*	$НОРАТ = ФР_{оп.} \times (1 - С_{пп})$	С _{пп} – ставка податку на прибуток, у частках	власники
Фінансовий результат від інвестиційної діяльності (ФР _{інвест.})*	$ФР_{інвест.} = Д_{інвест.} - В_{інвест.}$	Д _{інвест.} – дохід від участі у капіталі; В _{інвест.} – витрати від участі у капіталі	менеджери, власники підприємства
Фінансовий результат від фінансової діяльності (ФР _{фін.})*	$ФР_{фін.} = Д_{фін.} - В_{фін.}$	Д _{фін.} – дохід від фінансової діяльності; В _{фін.} – витрати від фінансової діяльності	менеджери, власники підприємств
Фінансовий результат від іншої звичайної діяльності (ФР _{ін.зв.})*	$ФР_{ін.зв.} = Д_{ін.зв.} - В_{ін.зв.}$	Д _{ін.зв.} – дохід від іншої звичайної діяльності; В _{фін.} – витрати від іншої звичайної діяльності	менеджери, власники підприємств
Фінансовий результат від інших видів звичайної діяльності (ФР _{ін.})*	$ФР_{ін.} = Д_{інвест.} + Д_{фін.} + Д_{ін.зв.} - В_{інвест.} - В_{фін.} - В_{ін.зв.}$		менеджери, власники підприємств
Фінансовий результат до оподаткування (прибуток/збиток) (ФР _{д/оп.})	$ФР_{д/оп.} = ФР_{оп.} + Д_{інвест.} + Д_{фін.} + Д_{ін.зв.} - В_{інвест.} - В_{фін.} - В_{ін.зв.}$		менеджери підприємства, держава
Чистий фінансовий результат (прибуток/збиток) (ЧФР)	$ЧФР = ФР_{д/оп.} \pm В(Д)_{пп} \pm П(З)_{дн/он}$	В(Д) _{пп} – витрати (дохід) з податку на прибуток; П(З) _{дн/он} – прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	менеджери, працівники, власники підприємства

1	2	3	4
Капіталізований прибуток (Π_k)*	$\Pi_k = ЧФР - ДВ$	ДВ – дивідендні виплати	менеджери, власники підприємства

Примітка: * фінансовий результат, який у формі № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» не представлений, проте може бути визначений за даними фінансової звітності

Даний показник відображає величину виручки (доходу) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) з вирахуванням наданих знижок, вартості повернутих раніше проданих товарів, податків і зборів. Чистий дохід за змістом відповідає показникові net revenues, що використовують для наведення та порівняння загальних результатів діяльності суб'єктів господарювання [12]. Різниця між чистим доходом та собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) дає показник валового прибутку або збитку (ВП(З)), залежно від того, позитивний чи негативний результат отримано. У формах звітності світових компаній даний показник відповідає показникові gross profit [12].

У формалізованому вигляді валовий прибуток (збиток) розраховується як різниця між чистим доходом та собівартістю. Даний показник має особливість у торгівлі порівняно з підприємствами інших видів економічної діяльності. У підприємствах торгівлі, згідно з діючими положеннями, собівартість відображає не всі поточні витрати підприємства, а лише ті, що пов'язані із закупівлею товарів. Ураховуючи наповнення чистого доходу та собівартості, вважаємо, що у підприємствах торгівлі показник валового прибутку (збитку) відображає загальний успіх діяльності з купівлі-продажу товарів, та, з огляду можливостей управління на основі моделі CVP (Cost-volume-profit), є предметом інтересу, перш за все, для менеджменту підприємства. Виділення ключових показників та встановлення залежності витрат, обсягу реалізації та прибутку дозволяє визначити обсяги реалізації, що забезпечують беззбиткову діяльність, досягнення запланованої суми прибутку, а також визначити розмір можливого зниження обсягу реалізації за несприятливої кон'юнктури [5, с. 188 – 200]. Окрім менеджерів, у показнику валового прибутку (збитку) також зацікавлені власники підприємства та кредитори. За інших рівних умов, чим більшою є величина валового прибутку, тим більшою є вірогідність покриття постійних витрат, виконання зобов'язань перед фінансовими установами в частині сплати відсотків за кредитні ресурси та отримання позитивного кінцевого фінансового результату.

Наступний показник фінансових результатів, що виділено, – фінансовий результат від реалізації ($ФР_p$) – не знаходить відображення у формах фінансової звітності, проте може бути визначений на підставі даних, що у ній подано, а саме за вирахування від величини валового прибутку (збитку) адміністративних витрат та витрат на збут. Наведений показник відображає загальний результат основної діяльності торговельного підприємства – реалізації товарів, а його величина залежить не лише від ділової активності суб'єкта господарювання, але успішності діяльності у внутрішньому середовищі, зокрема оптимізації торговельно-технологічних процесів, логістичних потоків на підприємстві.

Фінансовий результат від реалізації подібний до показників операційного прибутку (ОІ) (operating income) та прибутку (збитку) від продажів, що використовуються під час подання результатів діяльності підприємств у інших країнах.

Інша операційна діяльність підприємства також супроводжується відповідними доходами та витратами. Різниця між іншими операційними доходами та витратами дає показник фінансового результату від іншої операційної діяльності ($ФР_{ін.оп.}$), який становить інтерес, перш за все, для менеджменту підприємства, адже надає підстави для висновку щодо доцільності окремих господарських операцій (зокрема надання послуг з операційної оренди, реалізації активів), також свідчить про якість роботи з товарною масою на підприємстві (співвідношення між надходженнями та сплатою штрафів, пені за порушення умов контрактів, угод) та ін.

Загальний результат основної та іншої операційної діяльності знаходить відображення у фінансовому результаті від операційної діяльності ($ФР_{оп.}$). Даний показник є значущим як для менеджменту підприємства, так і для кредиторів, адже свідчить про можливість підприємства щодо сплати відсотків за залучені кредитні ресурси. З огляду складу компонентів, які формують фінансовий результат від операційної діяльності, даний показник відповідає показникові ЕВІТ (Earnings Before Interest and Taxes), який кредитні установи розглядають як основний під час прийняття рішення щодо надання позик.

Попри інформативну значущість показника ЕВІТ науковці звертають увагу на те, що його високе значення ще не є гарантією позитивного грошового потоку від операційної діяльності, на що звертають увагу інвестори [13]. Тому в практиці на додаток до поданого ЕВІТ використовують показник ЕВІТДА (Earnings before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization), який визначається шляхом додавання до ЕВІТ величини амортизаційних відрахувань. У вітчизняній фінансовій звітності показник ЕВІТДА не наведений, проте може бути визначений за урахування даних про фінансовий результат від операційної діяльності та величини амортизаційних витрат. Затребуваність у розрахунках даного показника зростає за виходу підприємства на світові ринки. Міжнародні інвестори та рейтингові агентства під час оцінки діяльності суб'єкта господарювання здебільшого використовують саме показник ЕВІТДА. Як відзначають дослідники, така затребуваність показника для компаній, що виходять на зовнішні фінансові ринки, зумовлена особливостями обліку та умовами отримання (надання) кредитів, що не дозволяє під час обґрунтування інвестиційних рішень обрати в якості основних інші показники, зокрема такі як фінансовий результат від операційної

діяльності або чистий прибуток, розмір яких зумовлений саме особливостями обліку та відображення результатів у звітностях. За таких обставин проблема розбіжностей в обліку у різних країнах вирішується з використанням показника EBITDA [13].

Наступний показник – NOPAT використовують як під час обґрунтування інвестиційних рішень, так і для оцінки ефективності функціонування підприємства, тому він є значущим як для менеджерів підприємства, так і для його власників та потенційних інвесторів. NOPAT (Net Operating Profit After Tax) є штучним показником, який дослівно означає «чистий операційний прибуток після сплати податку». NOPAT призначений для того, щоб оцінити ефективність роботи компанії, дохід, що отриманий нею безпосередньо від операційної діяльності, а не від рішень із фінансування, або за рахунок податкового планування, фінансової та інвестиційної діяльності. Показник NOPAT використовують під час оцінки ефективності функціонування бізнесу на основі концепції економічної доданої цінності [13].

Наступні показники відображають фінансові результати від інших видів звичайної діяльності, а саме: інвестиційної, фінансової та іншої звичайної. Інвестиційна діяльність суб'єкта господарювання пов'язана з його участю у функціонуванні та розвитку асоційованих, дочірніх або спільних підприємств; фінансова – з фінансовими інвестиціями, інша – з операціями, які виникають у процесі господарської діяльності, проте не пов'язані з діяльностями, що подані вище. Як і будь-яка інша, кожен з поданих видів діяльності супроводжується доходами та витратами. Зіставлення відповідних доходів із витратами дозволяє визначити в межах окремого суб'єкта господарювання фінансові результати від інвестиційної, фінансової та іншої звичайної діяльності ($ФР_{інвест.}$, $ФР_{фін.}$, $ФР_{ін.}$ відповідно). Наведені показники становлять інтерес здебільшого для топ-менеджменту та власників підприємства в частині обґрунтування рішень щодо активізації або згортання діяльності суб'єкта господарювання у визначеному напрямі.

На підставі інформації щодо фінансового результату від операційної діяльності та з урахуванням фінансових результатів від інших видів звичайної діяльності визначають показник фінансового результату до оподаткування ($ФР_{доп.}$). Даний показник є об'єктом оподаткування та становить інтерес як для менеджменту підприємства, так і для держави. Визначення фінансового результату для менеджменту підприємства є значущим у частині оптимізації податкової політики суб'єкта господарювання та оцінки ефективності окремих господарських операцій з точки зору їх кінцевого ефекту. Щодо держави, то податок на прибуток підприємств є одним із основних бюджетотворюючих податків, що зумовлює інтерес не лише до податку на прибуток як такого, але й до бази оподаткування, якою є фінансовий результат до оподаткування.

Кінцевим фінансовим результатом діяльності підприємства є чистий фінансовий результат (ЧФР), який становить інтерес, перш за все, для власників підприємства, адже за позитивного значення та достатнього розміру чистого прибутку зростає вірогідність отримання власниками доходу у вигляді дивідендів. Разом із тим, чистий прибуток є джерелом фінансових ресурсів для виробничого

розвитку підприємства та реалізації проектів соціального, що зумовлює інтерес до даного показника не лише з боку власників, але й працівники та менеджери підприємства.

Чистий прибуток розподіляється за такими напрямками, як виплата дивідендів власникам, спрямування прибутку до зареєстрованого капіталу та відрахування до резервного капіталу. Залишок чистого прибутку становить величину нерозподіленого прибутку. Ураховуючи зазначене, у межах підприємства у загальному вигляді можна виділити чистий прибуток, спрямований на споживання (виплату дивідендів) та капіталізований прибуток ($П_k$), який, у свою чергу, можна навести у вигляді прибутку, що зарезервованої (зокрема, спрямованої до зареєстрованого та резервного капіталів), а також реінвестованого прибутку, що відображається в обліку як нерозподілений прибуток та є джерелом для поповнення оборотних активів та реалізації інвестиційних проектів на підприємстві.

Висновки. Узагальнення світового та вітчизняного досвіду дозволило визначити сутність фінансових результатів підприємства, особливості їх визначення за різних систем обліку та відображення у звітності. Отже, фінансові результати подано як результат бухгалтерської оцінки результатів діяльності підприємства, що відображають різницю між відповідними доходами та витратами поточної діяльності підприємства згідно із нормативними положеннями системи обліку. З метою забезпечення ефективності моніторингу фінансові результати підприємства наведено з урахуванням послідовності їх формування та інтересів зацікавлених сторін. Як об'єкт моніторингу виділено такі види фінансових результатів, як: валовий прибуток (збиток), фінансовий результат від реалізації, іншої операційної діяльності, операційної діяльності, EBITDA, NOPAT, фінансовий результат від інвестиційної, фінансової, іншої звичайної, інших видів звичайної діяльності, фінансовий результат до оподаткування, чистий фінансовий результат, капіталізований прибуток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власова Н. О. Ефективність формування фінансових результатів підприємств роздрібною торгівлю : [монографія] / Н. О. Власова, І. Ю. Мелушова. – Х. : ХДУХТ, 2008. – 259 с.
2. Фролова Л. В. Ефективність управління фінансовими результатами торговельних підприємств : [монографія] / Л. В. Фролова, Л. В. Семерунь. – Донецьк : Ноулідж, 2011. – 187 с.
3. Криклій О. А. Управління прибутком банку : [монографія] / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак. – Суми : ДВНЗ УАБС НБУ, 2008. – 136 с.
4. Прохар Н. В. Облік доходів, витрат і фінансових результатів: проблеми теорії та практики: [монографія] / Н. В. Прохар, Ю. О. Ночовна. – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. – 257 с.
5. Бланк І. А. Управление прибылью / И. А. Бланк. – 2-е изд., расш. и доп. – К. : Ника-Центр; Эльга, 2002. – 752 с.
6. Янчева Л. М. Обліково-інформаційна система управління прибутком торговельних підприємств : [монографія] / Л. М. Янчева, І. Б. Чернікова, С. О. Кузнецова. – Х. : ХДУХТ, 2012. – 217 с.
7. Подання фінансової звітності : міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://buhgalter911.com/Res/MSBO/MSBO1.pdf>

8. Загальні вимоги до фінансової звітності : Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1. Затверджено наказом Міністерства фінансів України 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://buhgalter911.com/Res/NPSBO/NPSBO1.aspx>

9. Консолідована фінансова звітність : Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2. Затверджено наказом Міністерства фінансів України 27.06.2013 № 628 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://buhgalter911.com/Res/NPSBO/NPSBO2.aspx>

10. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій : Наказ № 291. Затверджений Міністерством фінансів України 30.11.1999 (у редакції станом на 09.08.2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>

11. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

12. Global 500 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://money.cnn.com/magazines/fortune/global500/2013/full_list/

13. Момот Т. В. Оцінка вартості бізнесу: сучасні технології [монографія] / Т. В. Момот. – Х. : Фактор, 2007. – 224 с.

REFERENCES

Blank, I. A. Upravlenie pribyliu [Profit management]. Kyiv: Nika-Tsentr; Elga, 2002.

Frolova, L. V., and Semerun, L. V. Efektyvnist upravlinnia finansovymy rezultatamy torhovelnykh pidpriemstv [Effectiveness of the financial performance of commercial enterprises]. Donetsk: Noulidzh, 2011.

“Global 500” http://money.cnn.com/magazines/fortune/global500/2013/full_list/

Kryklii, O. A., and Maslak, N. H. Upravlinnia prybutkom banku [Office of profit]. Sumy: DVNZ UABS NBU, 2008.

[Legal Act of Ukraine] (2013). <http://buhgalter911.com/Res/NPSBO/NPSBO1.aspx>

[Legal Act of Ukraine] (2013). <http://buhgalter911.com/Res/NPSBO/NPSBO2.aspx>

[Legal Act of Ukraine] (1999). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>

[Legal Act of Ukraine]. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

Momot, T. V. Otsinka vartosti biznesu: suchasni tekhnolohii [Business Valuation: modern technology]. Kharkiv: Faktor, 2007.

“Podannia finansovoi zvitnosti : mizhnarodnyi standart bukhhalterskoho obliku 1” [Presentation of Financial Statements: International Accounting Standard 1]. <http://buhgalter911.com/Res/MSBO/MSBO1.pdf>

Prokhar, N. V., and Nochovna, Yu. O. Oblik dokhodiv, vytrat i finansovykh rezultativ: problemy teorii ta praktyky [Revenue, expenses and financial performance: problems of theory and practice]. Poltava: RVV PUET, 2011.

Vlasova, N. O., and Melushova, I. Yu. Efektyvnist formuvannia finansovykh rezultativ pidpriemstv rozdribnoi torhivli [The efficiency of formation of financial performance of retailers]. Kharkiv: KhDUKht, 2008.

Yancheva, L. M., Chernikova, I. B., and Kuznetsova, S. O. Oblikovo-informatsiinasystemaupravlinniaprybutkomtorhovelnykh pidpriemstv [Accounting and Management Information System profit commercial enterprises]. Kharkiv: KhDUKht, 2012.